

Ранчы. Горад знаходзіцца на поўдні ад Бакара. Там далі нам вячэру, а ранкам сьнеданне і завезлі нас на аэрадром.

На аэрадроме ў Ранчы чакалі мы амаль дзве гадзіны самалёта з Дэлі, які нас забраў у сталіцу Індыі. Там вечарам атрымалі мы месцы ў спальным вагоне з кандыцыянерам у цягніку ў Коту. Ранкам мы прыехалі ў Коту і атрымалі месцы ў гасцініцы ў пакоях з кандыцыянерамі. Там тры тыдні хадзілі мы ў ідыйскае праектнае бюро і памагалі ім праектаваць аўтаматыку для электрастанцыі Бакара. Кота ляжыць у заходне-паўночнай частцы Індыі ў штаце Раджастан. Горад славіцца хімічнай

прамысловасцю, Праплывае там шырокая рака Чамбал. Аглядзелі мы там стары індыйскі форт збудаваны ў 12 стагоддзі і гарадскі палац з 16 стагоддзя, а ў ім два цікавыя музеі з ідыйскай старой зброяй і карцінамі. Цікавы быў мангавы сад з трапічнымі раслінамі і прыгожымі пальмамі. Звонку аглядзелі мы чырвоны і белы палац, бо ўнутры тады яго аглядзець нам не дазволілі.

6 чэрвеня завезлі нас на малы аэрадром ў Коце і невялікім пасажырскім самалётам на 30 асоб мы даляцелі ў Дэлі і там затрымаліся ў гасцініцы ў пакоях з кандыцыянерамі, каб наступнага дня паляцець другім самалётам у Ранчы, дзе ча-

кала нас машына з Бакара.

21 мая СССР выпусціў у космас беспілотны касмічны карабель ТМ-1, для апрацоўкі сістэм карабля новай сістэмы беспілотных караблёў. 30 мая ён прыземліўся.

26 мая ў Бангладэшы на рацэ Медха перавярнуўся двухпалубны паром Шамя. Згінула 600 людзей.

31 мая ў Мексіцы пачаўся Чэмпіянат свету па футболе. Кончыўся ён 29 чэрвеня. Першае месца заняла Аргенціна, другое – ФРГ.

30 чэрвеня задоўжанасць Польшчы дасягнула 31,2 мільярда долараў.

Дзмітрый Шатыловіч
(Працяг будзе) ■

Гутарка

Яўген Петрашэвіч: „Музыцы я ніколі не здраджваў...”

З гарадзенскім кампазітарам, педагогам, паэтам, мастаком, кіраўніком фальклорнага ўзорнага ансамбля „Гарадзенскія дударыкі” (1990-2002), выдатнікам адукацыі Рэспублікі Беларусь Яўгенам Петрашэвічам я пазнаёміўся ў 2009 годзе, калі збіраў матэрыялы пра беларускага кампазітара, дырыжора, хормайстра і педагога Антона Валынчыка (1896-1985). Яўген Петрашэвіч некалі шчыра сябраваў з Антонам Валынчыкам. Таму мне шмат цікавага распавёў пра яго, падараваў ноты песень кампазітара, дзве ягоныя скрыпкі. Адно я перадаў у Слонімска раённы краязнаўчы музей імя Я. Стаброўскага, а другую скрыпку мяркую перадаць Клецкаму раённаму музею, бо ў Клецкай беларускай гімназіі ў пачатку 1930-х гадоў Антон Валынчык выкладаў музыку.

Мяне заўсёды здзіўляла і здзіў-

ляе да сённяшніх дзён ягоная апантанасць жыццём, рухавасць, актыўнасць, цікавасць да жыцця, захапленне музыкай, мастацтвам, літаратурай спадара Петрашэвіча. А яшчэ Яўген Кастанцінавіч – шчыры беларус, найцікавейшы чалавек, якога я сёння ведаю ў Гародні, бо за свае пражытыя 83 гады ён шмат чаго бачыў, чуў, пабываў у многіх краінах свету.

У свой час Яўген Петрашэвіч быў узнагароджаны ганаровымі граматамі Міністэрства культуры СССР і БССР, Вярхоўнага Савета БССР, граматай Першага Усебеларускага фестывалю самадзейнай творчасці працоўных (1975), быў дыпламантам шостага Міжнароднага фестывалю народнай музыкі, уладальнікам дыплама абласнога конкурсу кампазітараў-аматараў Гродзеншчыны – за цыкл песень-балад на гістарычную тэму

на вершы Яна Чачота (Гродзенскі клуб кампазітараў-аматараў). Ён з’яўляецца аўтарам скульптур для літаратурна-краязнаўчага музея ў Гудзевічах, аўтарам надмагільных абеліскаў бацькам і роднай сястры, аўтарам вакальна-харэаграфічных кампазіцый, музыкі да спектакляў, песень, рамансаў, гімнаў і г.д. Усяго зробленага Яўгенам Канстанцінавічам на ніве беларускай літаратуры і мастацтва немагчыма пералічыць. Даўно яму пара было надаць званне заслужанага дзеяча Рэспублікі Беларусь і ганаровага грамадзяніна горада Гродна. На жаль, сённяшня ўлада ў Беларусі такіх асоб не дужа паважае, цэніць, шануе. Але Бог, як кажуць, ім суддзя. Затое мы Вас любім і ганарымся Вамі, шануюны спадар Яўген. Дзякуй Вам за ўсё і дзякуй, што пагадзіліся адказаць на мае пытанні.

Спадар Яўген, Вы аднойчы казалі, што „маё крэда – ствараць, але не вытвараць”. Зразумелае крэда, але ў нас сёння найбольш вытвараюць...

– Ствараць – гэта самае высокае, што дадзена чалавеку, таму да творчасці павінны ставіцца з вялікай адказнасцю. Бо перад самім сабой і перад ўсімі мы ў адказе, таму „што напісана на паперы, не высычаш і сякерай”. А прафесар Д. Камінскі некалі казаў: „Галоўнае да справы прыставіць драбіну” і яшчэ: „Аўтар б’юць не за тое, што напісаў, а за тое, што паказваў”. Кампазітар Юры Семяняка любіў паўтараць: „Паставіць подпіс пад творам – апошняя справа”. Такім чынам, з гадамі і вопытам творчы чалавек прыходзіць да скутку, набывае характэрны почырк, накірунак, і ў лепшым выпадку свой твар і самабытнасць. А на конт таго, што сёння вытвараюць, магу сказаць, што чалавек у сутнасці лянівая істота, а кампютарныя тэхналогіі – падобны хадулям, на якіх хутчэй не пабяжыш.

Вы родам з вёскі Падбараны Мастоўскага раёна. Раскажыце трохі пра сваю вёску.

– Мая вёска некалі называлася Падбарамі. Лясы высеклі і пры Польшчы назвалі Podborzany. А пры саветах – Подборяны. Беларусы цяпер называюць Падбараны. Такім чынам, назва вёскі выклікае перакошаную грывасу найменняў, але смеху не выклікае, а калі выклікае смех, то праз слёзы. Вёска Падбараны, якая раскінулася на левым беразе Нёмна ўніз на два кіламетры ад мястэчка Лунна, была некалі ажыўлёная. Там за польскім часам хадзілі параходы, яны называліся Баторы, Ягайла, а ў 1939 годзе, калі прыйшлі саветы, іх перайменавалі ў Пушкіна, Сталіна. Плытагоны нас вучылі рабіць свісцёлкі, свістулькі з бярозавай кары, а турысты, што ад Стоўбцаў плылі, затрымліваліся, каб паслухаць іх свіст. А мы, дзеці, бегалі паслухаць у байдарачнікаў патэфон. З дзяцінства памятаю

і ўкраінца Сямёна Крывашэя. Майстра быў на розныя штукі, рабіў цудоўныя куфэркі. Дзякуючы яму я меў магчымасць асвоіць украінскія песні, як свае. Вось дзе была мая кансерваторыя!

А хто Вашы бацькі? Ці ведаеце што пра сваіх дзядоў, прадзедаў?

– У маладосці маці хадзіла да Нёмана, не магла ніяк наспявацца. Казалі, што „кагосьці так накрычыць”. Яна накрывала мяне. Мая маці Вольга Васільеўна была з роду Рамашкаў, скончыла гандлёвую школу ў Гродне, ёй дапамагаў бацька, мой дзед Рамашка Васіль. Дзед Васіль жыве ў Амерыцы, быў цырульнікам, а потым меў уласную цырульню. Маці разам з бабуляй Фядорай таксама там былі ў Амерыцы, але вярнулася з-за неспрыяльнага клімату. Бацька Канстанцін Канстанцінавіч Петрашэвіч у Харкаве атрымаў адукацыю і спецыяльнасць кваліфікаванага паштовага служачага. Служыў начальнікам пошты ў Лунне на Мастоўшчыне. У 1939 годзе, з прыходам савецкай улады, яго перавялі на работу ў Гародню, на пасаду галоўнага бухгалтара абласной пошты. Бацька прымаў удзел у конкурсе каліграфічнага напісання і атрымаў другую прэмію, таму што вельмі добра і прыгожа пісаў. Пры польскай уладзе працаваў са сваім старэйшым братам цесляром па традыцыях роду.

Бацька меў таксама матэматычныя здольнасці, быў строгім чалавекам і не раздзяляў захапленне сына музыкай, гэта быў „дзіўны чалавек, з дзіўным лёсам, калісьці іграў на гармоніку, вывучыў па нотах „Отче наш”.

Бацькі мае былі рэпрэсаваны, як агітатар і шпіёнка, за перапіску з матуліным бацькам Васілём і цёткамі Наталкай і Алесяй, якія жылі ў Амерыцы. Бацька на 15 гадоў, а маці на 25 гадоў былі адпраўлены ў ссылку. У іх дом пасялілі жыхароў кегебістаў.

Яўген Петрашэвіч, 2013 г.

Бацька ў Ангарску, а маці ў Архангельску ў Расіі адбылі ў ссылцы па 5 гадоў. Аднойчы Канстанцін Канстанцінавіч убачыў сон, у якім былі лічбы, якія ён потым запісаў на накрывыцы чамадана. Гэтыя лічбы і з’явіліся датай вызвалення бацькоў. Пасля вяртання на Радзіму мама і тата былі рэабілітаваны. Бацька памёр у 1979 годзе, а маці ў 1976-м.

У дзяцінстве ў мяне была мянушка «лупаты» за маю асаблівую прыхільнасць да губнога гармоніку. Жалезныя дэталі гэтага інструмента нагадвалі мне фальгу з-пад шакаладу. Калі я іграў, я адчуваў асалоду ад гукаў. У дзіцячым узросце я любіў ствараць аркестры з мясцовай дзетвары, дзе іграў на губным гармоніку. Пазней навучыўся іграць на баяне. Музычнай была наша сям’я. Дзядзька Грыша іграў на гармоніку, прадзед Піліп Мілашэвіч – на скрыпцы, а мая маці Вольга і сёстры Люда і Зіна – спявалі. Людзі прыходзілі іх паслухаць, дзівіліся і плакалі. Гэта асяроддзе народнай музыкі, напэўна, аказала на мяне значны ўплыў.

Вы згадалі свайго прадзеда Піліпа Мілашэвіча. Раскажыце пару слоў пра яго.

– Мой прадзед Піліп Мілашэвіч, які іграў на скрыпцы, жыве ў Кніжаводцах са сваёй Аўдоццяй-бабуляй. Іграў на вяселлях, вечарынках. Калі вяртаўся з вяселля, тры дні граўшы, яго запынілі хлопцы і змусілі іграць, свістаць і нагой тупаць для сваёй уцехі. „Граі або грошы аддай!” – казалі. Ён іграў і „пераіграў” руку, а потым не змог іграць. І аднойчы, калі я ехаў на вяселле ў аўтобусе, іграў на баяне ўсю дарогу.

А калі вярталіся з вяселля, п'яная кампанія стала да мяне прыставаць: іграй тое, як мы ехалі на вяселле. Калі ім раскажаў здарэнне з прадзедам, то нават п'яныя адчапіліся. Я памятаю прадзеда. Ён прыходзіў да нас у вёску Падбараны ў срэбнай кашулі з сінім-сінім гузічкам, як і яго вочы, садзіў мяне на калені, гладзіў ласкава па галоўцы...

А які Ваш любімы музычны інструмент?

—У школьным узросце я іграў на губным гармоніку. У Гродне, калі пераехалі, іграў на гармоніку венскага строю. А падчас вайны ў нас кватэравалі вайскоўцы, што мелі баян, тады я мог наіграцца ўволю. Калі мой сусед заўважыў маю прыхільнасць, то параіў паступіць у музычную школу. Закончыў яе я паспяхова і паступіў у Мінску музычную вучэльню па класу баяна, аркестровому дырыжыраванню. Там я палюбіў усе інструменты, бо кожны з іх мае свой тон, сваю адметнасць, фарбу. А калі працаваў у Гродзенскай музычнай школе, то першае пытанне паступаючаму вучню задаваў такое: музычны інструмент – гэта прадмет адушаўлены ці неадушаўлены? І нека ад аднаго вучня пачуў адказ: „Адушаўлены тады, калі на ім іграеш!”. Я ўсе інструменты люблю.

Спадар Яўген, Вы яшчэ добры паэт. З друку ў Гародні выйшлі два Вашыя арыгінальныя зборнікі вершаў. Гэта – „Пасынкі” і „Віншаванкі”. Мне падабаюцца Вашы вершы. А скуль такая любоў да літаратуры?

—Бацька мой Кастусь, бывала, вечарам пры лямпе чытаў нам Біблію, або кніжку пра Ірму. І калі трапляўся выраз на рускай мове: „уж настал вечаром...”, я аж падскокваў і крычаў: „Тата, там уж”. А бацька супакойваў і казаў, што гэта слова „ўжо”. Слова „ўжо” я разумеў, а слова „уж” мяне палохала.

Неяк бацька склаў эпітафію на сястру Лёлю, якая пахавана ў вёсцы Гудзевічы на Мастоўшчыне:

*На тваёй магілцы, Лёля,
Кветчак я пасаджу.
Вясна сагрэе іх уволу,
А я слязю акраплю і г.д.*

Або аднойчы тата выдаў такія радкі:

*А, Божа ж мой, Божа мой,
Да чаго даждаўся...*

А я чуў гэтыя словы, пахадзіў і дабавіў:

*Баба сані прадала,
Што з печы спускаўся!*

Стрыечны брат Кастусь мяне таксама вучыў рыфмоўцы:

*Як прыедуць паны на падаткі,
Пазбіраюць каровы, цяляткі...*

А вяскоўцы часта спявалі, я запамінаў:

*Ні трэба нічога баяцца,
Трымайцеся ўсе грамадой.
Як толькі вайна распачнецца,
Мы кінемся дружна ў бой...*

Пасля ўсіх гэтых паэтычных „урокаў”, я сам спрабаваў і працягваў спрабаваць пісаць вершы, строфы. Неяк пад уражаннем футбольнага дваровага матчу напісаў экспромт:

*За што б'яце так футбол
Неразумна, дзеці.
Як забілі першы гол,
Аж сталі пацеці...*

Аднойчы прафесар Аляксандр Баршчэўскі з Варшавы выказаў мне сваю падзяку за вершы. Я яму даў тэкст песні „Пра каліну”, схематычны варыянт, а ён склаў добрую песню і перадаў кампазітару Ігару Лучанку. Песня гучала нават па радыё. А калі Аляксандр быў у Гродне, я паказаў варыянт гімна Беларусі, які рыхтаваў на конкурс, ён мне трохі дапамог нават знайсці трапныя радкі. Але тады ўсе конкурсныя гімны

Беласток, Беласток

Увечара, доўгазмілава

Словы і музыка Я. Петрашэвіча

1. Я

Аб-ла-ю ве-трам пу-шы і во-да-рам у ці-шы. Бе-ла-
сто-цкі я да-мі і кру-чы, з ва-мі лёс я зва-заў на за-уждзі.
Бе-ла-сток, Бе-ла-сток, ты у сэрцы як сціплы рас-ток.
Ра-сцівай тай і ра-сці, го рад шта-сыця у на-шым жы-цці.
на-шым жы- на-шым жы-

Я дыхаю ветрам пушчы
І водарам у цішы.
Беластоцкія далі і кручы,
З вамі лёс я звязаў газаўжды.

Прыпеў:

*Беласток, Беласток,
Ты у сэрцы як сціплы рас-ток –
Расцівай і расці,
Горад ішчасця у нашым жыцці.*

Узлятаюць быслы на ранку
Дзівіцца тваёй красой.
Беласток – дарагая буслянка,
Горад ласкі з адкрытай душой.
Прыпеў

Любуешся мірным небам,
Будуешся навякі,
Сустрэкаеш сяброў соллю-хлебам,
Як спадар з працавітай рукі.
Прыпеў

ў Беларусі не прайшлі, бо паэт Карызна пераапрацаваў савецкі гімн, які мы чуем сёння.

Нядаўна па запрашэнню наведаў на Беласточчыне дом Сцяпана Копа. Цікавы і таленавіты ён чалавек. У застоллі мы спявалі беластоцкія і гарадзенскія песні, якімі мы потым абмяняліся. Я Сцяпану падароваў песні сваёй роднай вёскі Падбараны, а ён – некалькі сваіх песень, у тым ліку і „Пакахала беларуса”.

Я заўсёды шчыра сябраваў і сябрую з паэтамі. На іх вершы напісаў сотні песень. Пісаў песні на словы Уладзіміра Шурпы, Янкі Насуты, Дануты Бічэль, Ларысы Геніюш, Станіслава Судніка, Міхася Мельніка, Уладзіміра Васько, Пятра Маркарэвіча, Апанаса Цыхуна, Міхася Губернатарава, Юркі Голуба, і на твае, Сяргей, вершы.

З цягам часу стаў і сам пісаць тэксты не толькі песень, але і сур’ёзныя вершы. Напісаў „Баладу пра Грунвальд”, „Сказ пра Каложу”, выдаў кнігі вершаў „Пасынкі” (Гродна, 2012) і „Віншаванкі” (Гродна, 2013). Калегі і сябры мае кажуць, што запозна я пачаў пісаць вершы. А я ў адказ кажу, што зярняты, якія зарадзіліся ў маленьстве, прараслі сваечасова і, як спелы яблык, упалі на галаву Н’ютона...

Гарадзенскія дударыкі ў Бельску, 1989 г.

Вы яшчэ, спадар Яўген, і філосаф. Мусіць, любіце паразважаць, пажартаваць... Так?

– З дзяцінства люблю афарызмы. І цяпер у сталым узросце яны не супярэчаць маёй натуре. Бывае, ноччу штосьці будзіць, каб запісаць думку ці мелодыю, а калі запішу, то нібы чую: а цяпер можаш спаць.

Яшчэ ў студэнцкія гады мяне называлі дзіваком, бо быў я, як не ўсе. А з цягам часу, калі пабывалі мае сябры за мяжой, то казалі, што там усе такія дзівакі. Яшчэ мяне клікалі народным філосафам, а я казаў ім: філосаф, не кажуць філосаф. Такім чынам, аналітычнаму мысленню я лічу спрыяла ўсё ж музыка і закваска ў маленьстве, якая нават выплілася і ў сатырычныя вясельныя творы, як, напрыклад, „Байкі-непазыхайкі”.

Акрамя музыкі і літаратуры Вы яшчэ, спадар Яўген, добры мастак, разьбяр...

– У маленьстве мы, падлеткі, рабілі цацкі самі. І гэта спрыяла самавыказванню сваёй фантазіі ў канкрэтных формах. А бацька займаўся цясларствам і сталяркай. Калі ён пілаваў якую-небудзь дошчачку ці што рабіў, мы ўважліва сачылі, вучыліся. Ён любіў майстраваць пароходы, самалёцікі, свісцёлкі. У дарослым узросце, калі бываў у дзіцячых летніках, я майстраваў дзецям

з кары розныя фігуркі, скрыначкі з бяросты. Дзеці імі любяць гуляць, але цацкі павінны рабіць усё ж дарослыя. Так я стаў і мастаком. Зрабіў некалькі Матку Боскую, якую Алесь Белакоз узяў для свайго Гудзевіцкага музея. Для Гудзевіча я яшчэ высек памятны знак на камені: Гудзевічы, 1738. З граніту сам зрабіў помнік бацькам. А ў Даніі з драўлянага пню высек вікінга.

А скуль Вы, спадар Яўген, усё жыццё чэрпаеце сілы для творчасці?

– У маладыя гады аднойчы ў Беластоку набыў кніжку М. Міхальскай „Joga dla wszystkich”. І потым часта займаўся стойкай на галаве і іншымі практыкаваннямі. Засвоіў глыбокае дыханне дыяфрагмай (ніжнім дыханнем). І цяпер, калі ў мяне пытаюцца: ці займаешся ёгай, адказваю: ёга цяпер займаецца мной. Вось гэта мая сіла.

І ўсё ж музыка ў Вас застаецца на першым месцы. Так?

– Так. Лічу, што людзі падзяляюцца на музыкальных і немускальных. Музыка – рэч універсальная. Музыка – мае жыццё. Музыка я не здрадзіў ніколі і яна мне таксама. Запісваю заўсёды не тое, што з галавы выйшла, а тое, што ў галаву ўвайшло.

Сяргей Чыгрын ■

Яўген Петрашэвіч і Ян Леанчук у Гродне, 2011 г.